

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Victor Sava, Neolithic and Eneolithic in the Lower Mureș Basin, Mega Publishing House, Cluj-Napoca, 2015, 305 p., 160 fig., 246 pl.

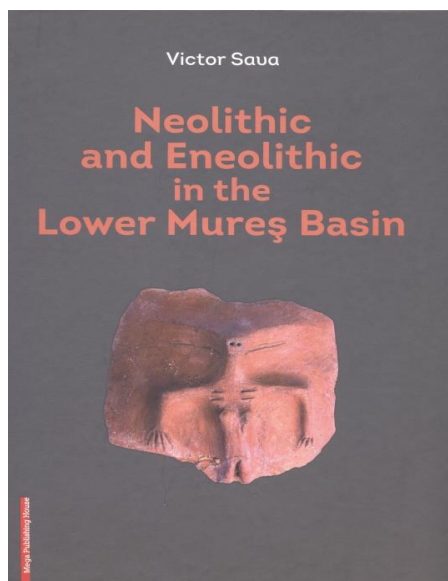
Cartea ce urmează a fi prezentată în rândurile următoare reunește, după cum măririsește autorul, rezultatele proiectelor personale desfășurate în ultima decadă, incluzând aici studiile doctorale și post-doctorale. În rândurile sale sunt abordate descoperirile corespunzând Neoliticului și Eneoliticului în zona bazinului Mureșului Inferior. Structura acestui volum cuprinde șase capitole.

Primul dintre acestea conține informații cu privire la geografia spațiului tratat în această lucrare, fiind menționate elemente ce țin de relief, hidrologie și pedologie.

În cel de al doilea capitol este realizat un istoric al cercetărilor, împărțit în patru etape cronologice: sec. XIX-1918; 1919-1946; 1947-1989 și 1990-2015. Acestui istoric al cercetărilor i-a fost alăturat un tabel în care se regăsesc cele 340 de situri neo-eneolitice cunoscute în zona bazinului Mureșului Inferior.

Capitolul 3 este dedicat terminologiei folosită de-a lungul timpului în cadrul literaturii arheologice legată de perioadele istorice asupra cărora se îndreaptă atenția autorului în această contribuție. Sunt analizate toate denumirile folosite de-a lungul timpului, atât de către specialiștii români, cât și de către unii europeni, fiind menționate argumentele și contraargumentele. La finalul capitolului, V. Sava precizează propria opțiune, prin renunțarea la denumirea *Epoca Cuprului* și utilizarea termenilor *Eneolitic* și *Calcolitic*.

În cadrul capitolului 4 autorul trece în revistă sistemele de cronologie relativă propuse de-a lungul timpului pentru spațiul balcanic. Pentru început sunt menționate primele tentative de organizare a perioadelor istorice, corespunzând unor scriitori din Antichitate, pentru ca mai apoi să fie amintiți autorii din sec. XVI-XIX ce au abordat acest subiect. Partea consistentă a capitolului conține periodizările realizate de către arheologi din România, Ungaria și Serbia, dintre care amintim pe: D. Berciu, I. Bognar-

Kutzian, M. Garašanin, N. Vlassa, P. Roman, E. Comșa, A. Vulpe, G. Lazarovici, N. Tasić și F. Drașovean.

Capitolul 5, de departe cel mai consistent al lucrării, cuprinde repertoriul decoperirilor neolitice și eneolitice din bazinul Mureșului Inferior. Modelul de repertoriu ales este compus din nouă câmpuri: 1. Numele așezării; 2. Tipul descoperirii; 3. Localizarea geografică a descoperirii; 4. Caracterul cercetării; 5. Descrierea descoperirilor; 6. Numele celui care a realizat descoperirea și anul în care s-a produs aceasta; 7. Locul de conservare a materialului arheologic; 8. Bibliografie; 9. Observații.

Primele vizate au fost descoperirile asociate cu ceramica de tip Starčevo-Criș-Körös. Au fost identificate 138 asemenea puncte, dintre care 96 constituie așezări, iar 42 descoperiri funerare. Acolo unde a fost posibil autorul a insistat și asupra caracteristicilor structurilor cercetate în cadrul așezărilor. De asemenea, a fost realizată și o scurtă descriere a materialului arheologic precum și o discuție cronologică, atât din perspectiva ceramicii, cât și a datelor ¹⁴C.

Pe o structură similară au fost prezentate descoperirile incluse în Neoliticul Mijlociu, asociate cu ceramica „Cultura Banatului” (patru situri), Vinča A (cinci situri), Szakálhát (12 situri). În aceeași perioadă istorică au mai fost integrate nouă descoperiri cu ceramică nedeterminată din punct de vedere stilistic. Din Neoliticul Târziu fac parte descoperirile asociate cu ceramică Tisa (31 situri), Vinča C (cinci situri), Turdaș și Foeni (10 situri). Tot în această perioadă istorică au fost introduse 17 descoperiri fără o identificare cronologică precisă. Eneoliticul a fost structurat în trei etape. Prima dintre acestea este Eneoliticul timpuriu asociat cu ceramica Tiszapolgár și căruia i-au fost atribuite 79 descoperiri. Eneoliticului Mijlociu îi corespund descoperirile cu ceramică Bodrogkeresztúr (25 situri) și ceramică cu Toarte pastilate-Hunyadihalom (patru situri). Eneoliticul târziu include ceramică Cernavodă III-Boleráz (șase situri), Baden (43 situri), Coțofeni (68 situri) precum și alte șase situri fără o identificare cronologică precisă.

Informația scrisă este întărită cu aproape 100 figuri în care se regăsesc: planurile desenate și imaginile fotografice ale unora dintre structurile cercetate, reconstituiri propuse pentru unele dintre acestea, modele 3D ale unor situri, detalii fotografice cu anumite situații arheologice, imagini surprinse pe parcursul unor cercetări de suprafață, imagini din satelit cu anumite situri, liste cu structurile de locuire și mormintele cercetate precum și hărți cu sursele pentru anumite tipuri de materie primă.

Capitolul 6 constituie o discuție referitoare la metalurgia cuprului în zona Bazinului Mureșului Inferior. În debutul său sunt prezentate câteva date legate de evoluția metalurgiei cuprului, de la apariția primelor mărgelă în zona Orientului Apropiat până la regresul observat în cadrul siturilor Cernavodă III-Boleráz. În continuare autorul prezintă un repertoriu al pieselor de cupru descoperite în spațiul geografic ce face obiectul acestei lucrări. Acesta a fost organizat ținând cont de criterii precum: epoca și tipul de descoperire

(depozit, complex funerar, context neclar). Discuția se încheie cu analizarea obiectelor de cupru identificate în Bazinul Mureșului Inferior. Analiza este însoțită de un număr apreciabil de histogramme prezentând statistici legate de distribuția artefactelor de cupru în neolitic și eneolitic în spațiul geografic amintit.

În cadrul Concluziilor autorul precizează principalele etape de cercetare în zona supusă atenției sale, identificând câteva elemente ce alterează capacitatea de analiză și interpretare a comunităților neo-eneolitice: numărul redus de săpături arheologice desfășurate după standardele actuale, publicarea deficitară a cercetărilor precum și numărul redus al studiilor interdisciplinare (antropologice, arheo-zoologice, pedologice etc.). Opt histogramme introduse în acest capitol prezintă distribuția siturilor în funcție de mai multe criterii precum: cronologia relativă, tipul de ceramică, perioada descoperirii și tipul de cercetare. Analizarea tuturor datelor l-au determinat pe autor să conchidă, printre altele, că resursele și mediul natural din Bazinul Mureșului au atras numeroase comunități neolitice. Parcurgerea și interpretarea datelor de cronologie relativă și absolută au evidențiat existența a numeroase lacune în ceea ce privește cronologia Eneoliticului în Bazinul Mureșului Inferior. De asemenea, V. Sava constată că fără suportul datelor ^{14}C , cronologia relativă bazată pe tipologia ceramicii și pe stratigrafie nu oferă răspunsuri edificatoare. În partea a doua a capitolului dedicat concluziilor autorul *trage linie* pentru fiecare epocă istorică examinată (Neolitic timpuriu, Neolitic Mijlociu, Neolitic Târziu, Eneolitic timpuriu, Eneolitic Mijlociu și Eneolitic Final), marcând și discutând date precum: frecvența siturilor, tipul și difuziunea acestora (locuire/descoperire funerară), tipurile de structuri identificate în așezări și inventarele funerare. În finalul lucrării, autorul remarcă existența unor trăsături particulare pentru Bazinul Mureșului Inferior, însă acestea nu împieteză asupra poziției sale în cadrul tabloului general al Neo-Eneoliticului.

Localizarea tuturor siturilor menționate în textul cărții este prezentată în cadrul a șapte hărți de mari dimensiuni. Lista abrevierilor și cea bibliografică completează lucrarea. Cele 246 planșe ce încheie acest volum conțin material arheologic (litic cioplit, litic șlefuit, lut, cupru) descoperit în situri încadrate cronologic în toate epocile istorice tratate de V. Sava în *Neolithic and Eneolithic in the Lower Mureș Basin*.

Cartea ce face subiectul prezentării noastre constituie rodul unui efort deosebit ce a avut ca finalitate aducerea la zi a datelor legate de cercetarea epocii neolitice și a celei eneolitice din spațiul geografic abordat. Acest demers i-a permis autorului să indice petele albe existente și să traseze direcțiile ce mai sunt de urmat pentru a completa tabloul neo-eneoliticului din Bazinul Mureșului Inferior.

Florian MIHAIL

Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion”, Tulcea

Bogdan Petru Niculică, *Epoca Bronzului în Podișul Sucevei*, Ed. Karl A. Romstorfer, Suceava, 2015, 622 p.

Lucrarea de față este o variantă revizuită și adăugită a tezei de doctorat susținută de Bogdan Niculică, în 2006, în cadrul Universității „Alexandru I. Cuza” din Iași. Spre deosebire de varianta susținută, care avea ca tematică doar perioada mijlocie și târzie a epocii bronzului, prezenta contribuție analizează întreaga epocă a bronzului din Podișul Sucevei.

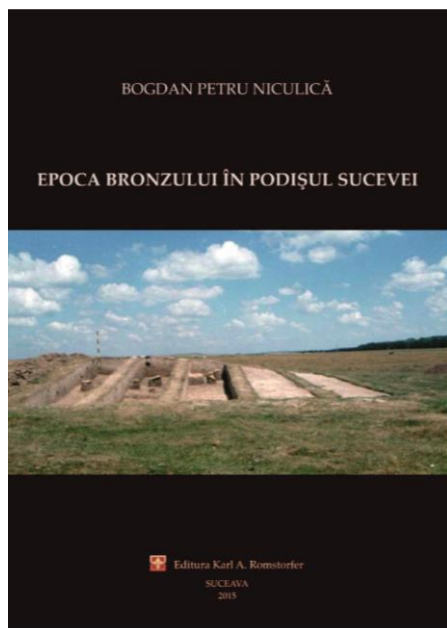
După o *Introducere* în subiectul discutat, autorul face o binevenită prezentare a *Cadrului Natural al Podișului Sucevei* (Capitolul I), în care regăsim date generale despre relief, faună și vegetație, cât și o prezentare a resurselor de materii prime.

Așa cum ne-a obișnuit în ultimii ani, autorul face o prezentare foarte bine documentată asupra istoricului cercetărilor

arheologice din Bucovina (Capitolul II *Istoricul Cercetărilor*), dovedind o bună cunoaștere a surselor literare, cu ajutorul cărora face o incursiune fascinantă în cercetările arheologice bucovinene, care își au originea încă de la sfârșitul sec. XVIII.

În continuare, structura cărții urmează o împărțire pe capitole ce urmează cronologia epocii bronzului. Astfel, în Capitolul III, *Perioada timpurie a epocii bronzului*, ne sunt expuse și analizate o serie de descoperiri post-cucuteniene, precum așezările de tip Horodștea–Erbiceni–Gordinești, mormântul de înhumatie de la Suceava–Burdujeni sau Grupul cultural Suceava. Acestea sunt urmate de descoperirile funerare și așezări atribuite Culturii Amforelor Sferice, fenomenului Jamnaja, orizontului de descoperiri Izvoare III–Târpești–Dolheștii Mari–Bosanci și Culturii Ceramicii Șnurate. Perioada Mijlocie a Epocii Bronzului este cunoscută în Bucovina mai ales prin descoperiri atribuite culturii Komariv, documentată aici atât prin așezări, cât și prin monumente funerare sau prin descoperiri izolate de obiecte din cupru și bronz.

Un capitol aparte este destinat analizei *topoarelor de piatră descoperite în Podișul Sucevei* (Capitolul V), în vreme ce Capitolul VI este dedicat analizei *descoperirilor perioadei târzii a epocii bronzului*, mai ales culturii Noua (așezări, morminte și obiecte din bronz, piatră sau corn). O discuție de ansamblu asupra succesiunii „orizonturilor

culturale” din epoca bronzului în Bucovina, a relației lor cu mediul înconjurător și cu alte regiuni se regăsește atât în Capitolul VII – *Mediu, om, societate ...*, cât și în *Concluziile* cărții. Lucrarea este însoțită de un rezumat în limba engleză, abrevieri, bibliografie, 120 de planșe și Index de nume și localități.

Privită pe ansamblu, lucrarea prezentată sumar în aceste rânduri reprezintă fără îndoială o contribuție fundamentală la cunoașterea epocii bronzului în spațiul est-carpatic, remarcându-se atât printr-o sistematizare a descoperirilor cât și printr-o analiză profesionistă și foarte bine documentată, însoțită atât de cataloage bine întocmite și sistematizate, numeroase studii interdisciplinare, aducând astfel importante și numeroase informații referitoare la modul de realizare și folosire a pieselor din piatră sau ceramică, analize antropologice, antracologice, pedologice, petrografice etc.

În final nu putem să nu recomandăm prezenta lucrare și să îl felicităm pe autor pentru lăudabilul său efort științific prin care a reușit să sistematizeze și să analizeze o serie nu prea bogată de informații, referitoare la epoca bronzului, provenite din cercetări mai vechi sau mai recente, dar pe care le-a transformat într-o contribuție importantă la cunoașterea istoriei Bucovinei și a spațiului extra-carpatic.

Sorin-Cristian AILINCĂI

Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion”, Tulcea

Neculai Bolohan, *Bronzul târziu la Dunărea de Jos. Componente și relații interculturale*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2016, 362 p.

Lucrarea de față reprezintă „o secțiune” a tezei de doctorat intitulată *Civilizațiile de la sfârșitul Epocii Bronzului din spațiul sud-carpatic al României și relațiile lor cu cele din sud-estul Europei*, susținută de Neculai Bolohan în cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, în octombrie 2006.

Tematica abordată este una de maxim interes și reprezintă prima sinteză de mare anvergură a grupurilor Goslogeni-Yagnilo și Zimnicea-Plovdiv-Cherkovna, la patru decenii după contribuțiile binecunoscute ale lui Bernhard Hänsel¹ și Sebastian Morintz². Autorul adună și analizează cu mult profesionalism datele referitoare la cele două grupuri amintite mai sus, folosind pe lângă informațiile deja publicate și o amplă documentație inedită obținută atât prin participarea directă la cercetări, cât și prin valorificarea jurnalelor de săpătură sau prin studiul mai multor loturi de materiale aflate în diferite colecții muzeale.

Lucrarea este structurată cursiv și foarte ușor de parcurs. Astfel, după o prefață semnată de Profesorul Attila László, urmează un *Cuvânt înainte*, o *Introducere* (Cap. I) și o prezentare a *Cadrului Geografic* (Cap. II). *Catalogul descoperirilor* (Cap. III) este expus uniform, redând informații legate de tipul cercetării, tipul monumentului arheologic și amplasamentul sitului, descrierea sumară a contextului descoperirii, stratigrafia și bibliografia aferentă. Acesta cuprinde 57 de situri atribuite grupului Coslogeni-Yagnilo și 61 cu descoperiri cu ceramică de tip Zimnicea-Plovdiv-Cherkovna, reprezentând cea mai completă repertoriere a celor două manifestări culturale, elaborată până în prezent. În acest context, trebuie să facem totuși unele precizări punctuale referitoare la o serie de descoperiri menționate în catalogul grupului Coslogeni. Astfel, ne exprimăm îndoiala asupra existenței unor descoperiri

¹ Hänsel 1976.

² Morintz 1978.

atribuite acestei manifestări culturale în siturile de la Enisala (nr. cat. 15) sau Jijila (nr. cat. 23). Informația a fost preluată de autor din bibliografie³, însă în urma prelucrării și publicării în mare parte a materialelor⁴ se poate observa că ceramica poate fi atribuită în întregime culturii Babadag. Personal credem că aceeași situație este și în cazul descoperirilor de la Satu Nou–Valea lui Voicu (nr. cat. 42), Gârlița (nr. cat. 16) sau Rasova (nr. cat. 37).

Istoricul și stadiul cercetărilor (Cap. IV) expune amănunțit contribuțiile referitoare la evoluția principalelor grupe culturale din perioada târzie a epocii bronzului, de la Dunărea de Jos. Acest capitol este urmat de o succintă prezentare a manifestărilor culturale specifice perioadei mijlocii a epocii bronzului în spațiul studiat (Cap. V), insistând mai ales asupra culturilor Monteoru și Tei, care alături de grupurile Verbicioara și Gârla Mare înregistrează o evoluție îndelungată și pe parcursul bronzului târziu.

Componenta principală a lucrării constă, așa cum am afirmat deja, în analiza grupelor Goslogeni-Yagnilo și Zimnicea-Plovdiv-Cherkovna. În acest demers autorul a luat în calcul aspecte precum aria de răspândire, habitatul, ritul și ritualul funerar, artefactele din silex, piatră șlefuită și os, ceramica, activitatea metalurgică, încheind cu considerații privind cronologia și originea acestor manifestări. Expunerea este însoțită de argumentații logice susținute cu cataloage, hărți, tipologii, analogii și raportări ale descoperirilor la un spațiu mai vast.

În capitolul intitulat *Considerații privind conexiunile culturale din bronzul târziu în Răsăritul Peninsulei Balcanice* (Cap. VIII) sunt reluate discuțiile privitoare la structurile de locuire, necropole, obiecte din piatră și os, ceramică și metalurgie. Autorul pune în evidență o serie de elemente care au influențat diferit evoluția comunităților umane din spațiul studiat. În aceste condiții este evidențiată o renaștere culturală cu „nuanțe și încărcături diferite pornind de la sud spre nord și de la est la vest”. Astfel, grupurile de la sud de Stara Planina au fost puternic influențate de periferia lumii miceniene în schimb arealul carpato-balcanic poate fi legat mai mult de centrul Europei sau nordul Mării Negre.

Concluziile (Cap. IX) lucrării sunt unele foarte importante și interesante. Autorul ne propune un scenariu de evoluție istorică a civilizațiilor umane din zona și intervalul cronologic studiat. Pe ansamblu, spațiul est-balcanic, la sfârșitul epocii bronzului, poate fi împărțit în „trei cercuri culturale majore”: carpato-balcanic, sud-balcanic și litoral. Comunicarea între cele trei cercuri ar fi fost posibilă pe o axă orientată NV-SE, spre zona strâmtorilor dar și de-a lungul litoralului vest-pontic. Un

³ Morintz 1978; Morintz, Anghelescu 1970; Florescu 1991; Simion 2002.

⁴ Sîrbu, Ailincăi, Simion 2008; Ailincăi et alii 2011; Ailincăi et alii 2013.

rol important în acest scenariu l-au jucat „zonele de contact”, care au „avut menirea de a prelucra sau retransmite tehnologii sau prototipuri artefactuale”. Poziționarea geografică strategică deosebită a unor grupe pe una dintre cele mai importante artere de comunicație din Europa, Dunărea, a înlesnit circulația bunurilor, a tehnologiilor, cât și a populațiilor.

Însoțită de un rezumat generos în limba engleză, cât și de o ilustrație bogată și riguros întocmită, cartea colegului Neculai Bolohan constituie una dintre cele mai importante lucrări dedicate perioadei finale a epocii bronzului în spațiul carpatobalcanic și poate fi considerată un reper bibliografic pentru studiul acestui domeniu.

BIBLIOGRAFIE

- Ailincăi, S.C., Jugănar, G., Țârlea, A., Mihail, F., Vernescu, M., Ailincăi, A. 2011, *Noi date referitoare la așezarea culturii Babadag de la Enisala–Palanca, com. Sarichioi, jud. Tulcea. Cercetările arheologice din perioada 2003-2006*, Revista Arheologică 7, 1-2, 157-199.
- Ailincăi, S.C., Mihail F., Constantinescu, M. 2013, *Așezarea din prima epocă a fierului de la Enisala–Palanca. Cercetările arheologice din 2010*, în Ailincăi, S.C., Țârlea, A., Micu, C. (eds.), *Din preistoria Dunării de Jos. 50 de ani de la începutul cercetărilor de la Babadag (1962-2012). Actele conferinței „Lower Danube Prehistory. 50 Years of Excavations at Babadag, Tulcea, September 20th-22th, Brăila*, 387-460.
- Florescu, A. 1991, *Repertoriul culturii Noua-Coslogeni din România*, CCDJ 9.
- Hänsel, B. 1976, *Beiträge zur regionalen und Chronologischen Gliederung der Älteren Hallstattzeit an der Unteren Donau*, vol. I-II, Bonn.
- Morintz, S. 1978, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii*, București.
- Morintz, S., Anghelescu N. 1970, *O nouă cultură a epocii bronzului în România. Cultura de tip Coslogeni*, SCIV 21, 3, 333-415.
- Simion, G. 2002, *Jijila, com. Jijila, jud. Tulcea, Punct: Cetățuie*, CCAR. Campania 2001, 177.
- Sîrbu, V., Ailincăi, S., Simion, G. 2008, *Jijila–Cetățuie. O așezarea fortificată a culturii Babadag în nord-vestul Dobrogei*, Brăila.

Sorin-Cristian AILINCĂI

Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion”, Tulcea

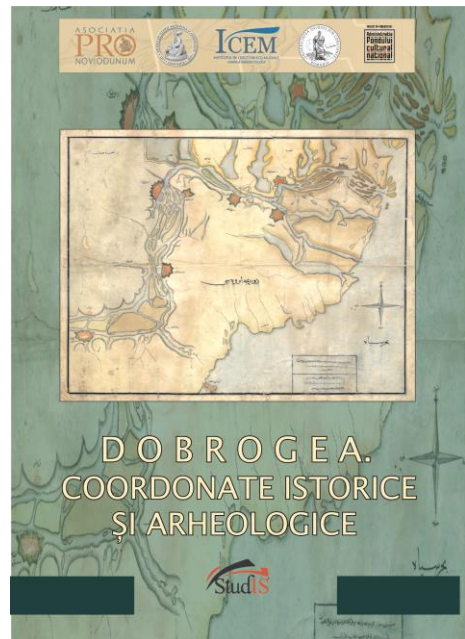
Aurel-Daniel Stănică, Gabriel Custurea, Daniela Stănică, Emanuel Plopeanu (eds.), Dobrogea coordonate istorice și arheologice, Iași, Studis, 2016, 398p.

Volumul *Dobrogea coordonate istorice și arheologice*, realizat sub îngrijirea editorilor Aurel-Daniel Stănică, Gabriel Custurea, Daniela Stănică, Emanuel Plopeanu, reunește comunicările prezentate în cadrul workshop-ului *Dobrogea otomană – coordonate istorice și arheologice*, desfășurat la Tulcea, în toamna anului 2016.

Volumul, publicat la editura Studis, totalizează 398 de pagini, în care sunt cuprinse 19 texte aparținând unor importanți cercetători renumiți pentru buna cunoaștere a istoriei Dobrogei medievale și moderne, reprezintă o garanție a diversității și complexității subiectelor abordate. Dintre aceștia dorim să îi menționăm pe Aurel-Daniel Stănică, Constantin Nicolae, Laurențiu Radu, Niculina Dinu, Daniela Stănică, Ileana Căzan, Aurel Mototolea, Aurel Vilcu, Gabriel Custurea, Andreea-Atanasie Croitoru, Silvana Rachieru, Sorin Mureșeanu, Valentin Carată, Valeriu Țurcan, Tiberiu Cazacioc, Ibram Nuredin, Stoica Lascu, Andreea Andrei, Lavinia Dumitrașcu și Gheorghe Dumitrașcu.

Studiile care compun volumul reprezintă rezultatul cercetării unor aspecte mai puțin cunoscute privitoare la evoluția Dobrogei, pe parcursul celor patru secole de stăpânire otomană. Au fost abordate subiecte diverse, precum: necropole și cetăți, cartografia regională și universală, politica administrației otomane, comerțul și viața economică a regiunii, elemente de urbanism. În același volum se regăsesc contribuții ce au avut în vedere Dobrogea sub administrație românească, conviețuirea grupărilor multietnice sau importanța Dobrogei în istoriografie.

Prin discursul istoriografic propus, autorii studiilor care compun acest volum aduc în atenția cititorului informații privitoare la această regiune prin utilizarea unor surse primare variate. Dintre acestea se remarcă dosarele de la Başbakanlık Osmanlı Arşivi (Arhiva otomană a Consiliului de Miniștri de la Istanbul) sau *Harta Imperiului Otoman, a Țărilor Române și a cursului Dunării*. Împletirea mai multor categorii de surse

a permis o abordare analitică, nu doar descriptivă a diverselor subiectelor propuse în realizarea volumului.

O ediție bine întocmită și dedicată unui subiect important, precum evoluția Dobrogei după 1420 și post 1878, presupune o contextualizare socio-politică și culturală care îmbogățește imaginea de ansamblu pentru fiecare studiu.

În mod firesc, textele care compun acest volum abordează noile metode privind cercetarea istorică și arheologică, care presupun investigații interdisciplinare. Astfel, unul dintre autorii acestui volum de studii, Aurel-Daniel Stănică, a utilizat cu interes fotografiile aeriene de joasă altitudine, realizate cu ajutorul dronelor, dar și fotografiile satelitare, alături de hărți topografice și cadastrale sau hărți istorice ori surse documentare în studiul *Fortificațiile dispărute din Dobrogea. Studiu de caz: fortificațiile turcești*.

Cititorul descoperă cu interes o imagine asupra intențiilor habsburgilor cu privire la posesiunile otomane din regiunea Dunării de Jos, litoralul pontic și regiunea Dobrogei în studiul *Cartografia în secolele XVI-XVII – de la reprezentare simbolică la știință. Studiu de caz: Dunărea de Jos, Marea Neagră și Dobrogea în atenția Casei de Austria*, semnat de Ileana Căzan. Astfel, prin analiza hărților comandate de Casa de Austria în decursul secolelor XIV-XVII, reiese că regiunea supusă studiului este redată cu deficiențe, prin urmare „amplasarea formelor de relief, a localităților și cursului apelor nu era foarte exactă” (p. 136).

Întregirea istoricului provinciei, prin obiectele descoperite în urma săpăturilor arheologice, a fost abordată de Laurențiu Radu în studiul *Note cu privire la istoria Mangaliei în epoca otomană*, în al cărui final sunt descrise o serie de inele de argint și o pafta de bronz, datate în secolele XVIII-XIX.

Atingând doar tangențial chestiuni legate de comerțul cu ceramică, care era considerat o marfă de lux, Niculina Dinu propune studiul *Observații privind ceramica otomană din Dobrogea (secolele XV-XIX)* în care discută și despre prezența ceramicii otomane identificate până în prezent la Tulcea, Hârșova–Carsium, Enisala, Isaccea și Babadag.

Pentru cititorul interesat de porturile dobrogene în timpul stăpânirii otomane și integrarea acestora în circuitul comercial, studiul *Economie și comerț la Tulcea în secolele XIV-XVI*, realizat de Aurel Daniel Stănică și Daniela Stănică, este de mare interes. Cei doi autori propun o analiză privitoare la economia și comerțul zonei pe baza descoperirilor arheologice, utilizând în egală măsură informații oferite de documentele otomane sau de călători străini care au ajuns în acest spațiu.

Alte studii se opresc asupra unor probleme ce țin de istoria internă a provinciei și migrația populației turco-tătare. Acest fenomen a avut numeroase cauze, printre care și administrația defectuoasă a provinciei. În acest context menționăm studiul

Ocupația rusă și emigrarea populației turco-tătare din Dobrogea, semnat de Valentin Carat și Valeriu Țurcan.

Trebuie remarcate interesantele observații aduse de Aurel Mototolea în articolul *Elemente de urbanism în Dobrogea otomană (sec. XVI-XVIII)*. Menționăm în acest sens interesul autorului pentru fortificațiile otomane de la Mangalia, Constanța, Karaharman, Medgidia, Ester, Babadag, Isaccea sau Tulcea.

Andrea-Atanasiu Croitoru a realizat o prezentare succintă a modului în care corespondenții de război de la „New York Times” sau „The Times” au relatat episodul scufundării monitorului otoman Seyfi „bastiment cu deplasament de 404 t.”, în urma acțiunii de pe canalul Măcin, din primăvara anului 1877, în articolul intitulat *Relatări ale corespondenților de război din 1877-1878 despre scufundarea monitorului otoman “Seyfi”*.

Pasaje și idei relevante privind istoria diplomatică și relațiile româno-turce după 1879 sunt surprinse de Silvana Rachieru în studiul *Teritoriu vechi, stăpân nou: Vizite Regale în Dobrogea după 1878, în perspectiva otomană*, unde sunt redată prin prisma rapoartelor demnitarilor otomani, vizitele regelui Carol I și a moștenitorului său Ferdinand, la Constanța, Brăila și Galați.

Stoica Lascu propune o listă a celor mai importante titluri cu privire la trecutul provinciei în *Dobrogea în timpuri otomane. O bibliografie românească (din anii '50 ai secolului XX până astăzi)*, în timp ce Gabriel Custurea și Andreea Andrei, autorii studiului *Osmanistica în România. Repere bibliografice*, evidențiază o ramură a istoriografiei românești menționând principalele demersuri realizate în vederea cercetării moștenirii otomane, amintind în acest sens contribuțiile istoricilor C. Giurescu și N. Iorga.

Daniela Stănică ne captează atenția cu o analiză referitoare la modalitatea în care imaginea Imperiului Otoman este înfățișată în manualele de istorie alternative din România în *Istoria Imperiului Otoman reflectată în manualele de istorie*; o abordare interesantă, care subliniază lipsa informațiilor referitoare la viața cotidiană, evoluția vieții urbane și a economiei în timpul stăpânirii otomane.

Textul final al volumului, *E timpul operelor capitale în problema minorităților etnice din România – În mod expres, comunitatea turcă și tătară*, redactat de Lavinia Dumitrașcu și Gheorghe Dumitrașcu, încearcă să prezinte o bibliografie privitoare la comunitatea turcă și tătară și să discute despre principalele instituții ale statului turc și ale statului român care au promovat limba, cultura, istoria turcilor și tătarilor din spațiul românesc.

În ansamblu, volumul de față reprezintă o lectură plăcută și o valoroasă contribuție la cunoașterea istoriei Dobrogei. Conceput ca o familiarizare a cititorului cu evoluția acestei provincii, pe parcursul a patru veacuri, volumul îmbogățește istoriografia românească cu date privitoare la comunitățile turco-tătare, la comerțul cu

ceramică sau la viața economică a orașelor și ne determină să subliniem utilitatea sa prin aria tematică propusă și analiza atentă a unor categorii de izvoare mai puțin studiate.

Adriana Mihaela ROȘCA

Facultatea de Istorie, Universitatea București